

УДК 002.55+007:150.95

ДУБНЯК М.В., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”; с.н.с. наукової лабораторії теорії цифрової трансформації і права, ДНУ ІБП НАПрН України.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7281-6568>.

СОЛОВЙОВА В.С., студентка магістерського рівня вищої освіти Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5594-1305>.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ

***Анотація.** У статті показано, що сучасний зарубіжний юридичний ринок активно впроваджує широкий спектр Legal Tech-напрямків для оптимізації та покращення юридичних послуг. Звертається увага на переваги використання такого напрямку інновацій та роль машинного навчання у становленні Legal Tech (з англ. legal technologies – технології у праві). Обґрунтовується, що впровадження Legal Tech має низку перепон, які стосуються як типових проблем стартапів, так і пов’язані з політикою держави, джерелами фінансування і міркуваннями безпеки. Проаналізовано, яким чином можна усунути ці проблеми, акцентовано увагу на взаємодії держави і приватного сектору, вирішенні викликів кібербезпеки, розумінні процесів Legal Tech та юридичної освіти.*

***Ключові слова:** Legal Tech, технології у праві, стартапи, NLP, штучний інтелект.*

***Summary.** It is shown in the article that the modern foreign legal market actively implements a wide range of Legal Tech directions for optimization and improvement of legal services. Attention is drawn to the benefits of using this innovative approach and the role of machine learning in Legal Tech. It is argued that Legal Tech implementation has a number of obstacles that relate to both the typical problems of startups and those related to state policy, sources of financing and security considerations. The approach on how these problems could be solved is analyzed along with the interaction between the state and private sector, cyber security challenges, legal tech processes and legal education understanding is provided.*

***Keywords:** Legal Tech, legal technology, startups, NLP, artificial intelligence.*

Постановка проблеми. Сьогодні юристи використовують інформаційні технології у своїй повсякденній роботі як невід’ємний інструмент створення наборів даних, оброблення величезної кількості інформації та вирішення широкого діапазону проблем. На цьому тлі особливо на часі є становлення Legal Tech (від англ. Legal Technology – інформаційні технології в юридичній діяльності), тобто впровадження інноваційних технологій та програмного забезпечення для оптимізації та покращення юридичних послуг. У 1980-х багато юристів скептично ставилися до використання факсимільних апаратів, але час показав, що їх використання значно полегшує роботу, економить час і гроші. Нині ми укладаємо різні договори одним кліком і це тільки один аспект того, чим може бути Legal Tech. Інформаційні технології докорінно урізноманітнили методи роботи юридичних фірм забезпечивши різні способи вирішення завдань. Такі можливості як віртуальний офіс, цифровий підпис, Хмарні послуги вже не викликають подиву. Втім, якщо світовий ринок Legal Tech розвивається значними темпами, в Україні

потенціал цих потужностей використовується поволі. Частково це пояснюється специфікою національного ринку, частина якого неохоче впроваджує інноваційні рішення через небажання змінювати формат роботи і побоювання цю роботу втратити. З іншого боку, не можна ігнорувати й зовнішні чинники, які ускладнюють впровадження Legal Tech в Україні: урядову і законодавчу політику, нестачу фінансування, проблеми охороноздатності Legal Tech-продуктів, потребу у кваліфікованих спеціалістах тощо.

Результати аналізу наукових публікацій. Науковою базою для дослідження слугували праці Баранова О., Очеретяного В., Шиндлера Д., тематичні Legal Tech-ресурси Artificial Lawyer та Law Sites, ресурси зарубіжних та національних юридичних спільнот.

Розвиток технологій та їх активне впровадження зарубіжними компаніями визначаються новими цивілізаційними викликами, які у тому числі стосуються обробки значних масивів даних (інформації) та прийняття рішень [1, с. 47]. Для юридичної сфери питання прийняття обґрунтованих рішень у короткі строки є запорукою ринкової конкуренції і успішного задоволення клієнтських потреб. Одних з таких засобів є технології Legal Tech, які не тільки дозволяють зробити юридичні послуги зрозумілими і доступними, а й убезпечити процес прийняття рішень від помилок. Проте, відсутності комплексного дослідження аспектів впровадження Legal Tech в Україні потребує відповідного дослідження підходів щодо впровадження зазначених технологій.

Метою статті є визначення особливостей і проблем функціонування Legal Tech для юридичної професії на зарубіжному та українському ринках юридичних послуг.

Виклад основного матеріалу. Президент товариства Society for Computers and Law, професор Оксфордського університету, Університетського коледжу Лондона, Стратклайдського університету та Грешем-коледжу, Р. Саскінд у своїй книзі “Tomorrow’s Lawyers” [2] зауважує, що ринок юридичних послуг змінюється, а рушійними силами змін є три категорії: “диджиталізація”, “лібералізація” і “виклик – “більше за менше”. Ці категорії і поклали початок явищу Legal Tech, витоки якого беруть початок з 2000-х років, коли у США почали з’являтися компанії, що ініціативно впроваджували та просуvalи інформаційні технології для вирішення юридичних задач [3]. Тоді термін Legal Tech, тобто інформаційні технології в юридичній діяльності, означав переважно інформаційно-технологічне обслуговування професійної юридичної діяльності, умовний “міст” між новітніми технологіями та правом.

Очеретяний В.В. визначає Legal Tech як галузь бізнесу, що спеціалізується на інформаційно-технологічному обслуговуванні професійної юридичної діяльності, а з кінця 2000-х років і на наданні споживачам юридичних послуг з використанням інформаційних технологій [4, с. 233]. Натомість, на думку Міхи Буеса, “Legal Tech описує використання сучасних комп’ютерних цифрових технологій для автоматизації, спрощення та покращення процесу пошуку, застосування, доступу до правосуддя та управління ним за допомогою інновацій” [5]. Отже, Legal Tech – це поняття, яке широко позначає впровадження інноваційних технологій для оптимізації юридичних процесів і покращення юридичних послуг.

У рамках Legal Tech можна виділити три напрямки: 1) технології, що полегшують доступ до даних та їх обробку; 2) рішення та сервіси у сфері підтримки професійної роботи; і 3) рішення, які автоматизують процес застосування норм матеріального права [6, с. 91].

Перший напрям – технології, що полегшують доступ до даних та їх обробку. Цей напрям є найбільш загальним і складається з “технологій активізації”, таких як інструменти Хмарного сховища та рішень для кібербезпеки, що полегшують юристам

доступ до правових даних (тобто пошуку інформації). Ця категорія спрямована на конкурентоспроможність юридичного ринку та юридичних досліджень.

Другий напрям – рішення та сервіси у сфері професійної роботи. Вони включають інструменти “підтримки” для більш ефективного управління справами та систем “бек-офіс” з метою максимального використання потенціалу адміністрації юридичної фірми. Ці процеси варіюються від управління людськими ресурсами та взаємовідносинами з клієнтами до інших функцій, які значною мірою пов’язані з виконанням бухгалтерського обліку, виставлення рахунків, нарахування заробітної плати та інших адміністративних завдань.

Третій напрям – рішення, які автоматизують процес застосування норм матеріального права. Визначають рішення, які допомагають або навіть замінюють юридичні консультації юристів у конкретних юридичних завданнях. Ця категорія має ширший погляд і включає різні аспекти, такі як автоматизовані контракти, електронний пошук, вирішення спорів в Інтернеті, юридичний аналіз, технології на основі блокчейн і, зокрема, смарт-контракти.

Компанії, які розвивають Legal Tech-рішення, як правило, є стартапами, заснованими з конкретною метою: удосконалити роботу традиційно консервативної юридичної професії. Зазначимо, що від початку пандемії CoVID-19 спостерігаються великі темпи зростання Legal Tech-продуктів на ринку. У CodeX Techindex, базі даних Стенфордського центру правової інформатики CodeX, станом на кінець 2021 року в галузі Legal Tech налічується 1842 компанії [7]. Примітно, що більше половини компаній було засновано за останні 5 років. Крім того, про бурхливі темпи зростання цієї індустрії та очікування щодо її довготривалого ефекту присутності свідчить також кількість патентів на Legal Tech, яка з 2017 року у всьому світі зросла на 484 % [8; 9].

В цілому, коли ми досліджуємо юридичні фірми, які впроваджують Legal Tech, то серед причин, чому вони це вважають доцільним, є наступні фактори.

По-перше, Legal Tech дозволяє юридичним фірмам розширитися до світового масштабу: рішення Legal Tech надають працівникам галузі механізми для координації та контролю їхньої діяльності в усьому світі.

По-друге, Legal Tech забезпечує велику прозорість: клієнти хочуть знати складові вартості юридичних послуг, відстежувати щоденний прогрес юриста у своїй справі та аналізувати його роботу одним дотиком. Це гарантує, що юрист не витрачає на справу більше ресурсів, ніж це необхідно.

По-третє, Legal Tech забезпечує швидку обробку даних: високий рівень аналізу дозволяє здійснити великий обсяг дій за менший показник часу (швидкий розрахунок, розширені звіти, керування обігом справ, контроль завантаженості, керування документами тощо). Нарешті, Legal Tech мінімізує помилки: системи дозволяють стежити за всіма важливими даними (завдання і процеси, справи, клієнти тощо) та аналізувати їх. Наявність релевантних даних в одному місці дозволяє спрогнозувати зміни у юридичному робочому процесі та створювати прибуткові стратегії.

Можна із обережністю сказати, що сформувалася нова перспектива для розвитку Legal Tech-рішень на базі поєднання текстів правових норм та їх опрацювання з використанням технологій штучного інтелекту (далі – ШІ). Зокрема, технологій машинного навчання NLP (Natural Language Processing) – підрозділ інформатики і науки про ШІ, дозволяє застосовувати алгоритми машинного навчання для тексту та мови [10]). Власне, юридичні інструменти на базі NLP і називають юридичним ШІ. Темпи його розвитку настільки масштабні, що “Artificial Lawyer” та “TromansConsulting” як передові ресурси з огляду Legal Tech регулярно оновлюють карту юридичного ШІ [11]. У 2016 році існувало

лише кілька відгалужень цього явища, оскільки це були перші спроби зрозуміти, що таке NLP, як він співвідноситься з програмним забезпеченням та ШІ цілому.

Сьогодні технологія поширена на всьому юридичному ринку та є окремою складовою частиною системи підгалузей Legal Tech-ринку. Крім того, важливе значення для цього типу програмного забезпечення має машинне навчання, незалежно від того, як його використовують. Наприклад, його активне застосування можливе при пошуку інформації, при складанні документів, при перегляді або аналізі документів.

Досліджуючи можливі перепони на шляху впровадження Legal Tech, у тому числі і на українському ринку, зазначимо про особливості його контексту. Зарубіжний досвід впровадження Legal Tech значною мірою відбувається через запит суспільства на такий ринок, так званим підходом “знизу верх”, який зумовлений зростаючим попитом на більш дешеві юридичні послуги; наявністю активних наукових кіл, що активно розвивають і пропагують роль технологій; сприятливим юридичним ландшафтом (розвиненість юридичного ринку, його конкурентність та великі масштаби).

Існують моделі державно-приватного партнерства, як-от у Сингапурі, де Legal Tech розвивається через державно-приватне партнерство із Сингапурською академією права та судами. У 2018 році академія систематизувала посібник “101 Problem Statements” [12], визначивши виклики та можливості у кожному секторі права. Важливість діалогу між приватним сектором (до якого належать переважна більшість Legal Tech-компаній) та державою зумовлюється наявністю стимулів і преференцій для цього виду бізнесу, що виражається, зокрема, у дотаційній і податковій сферах. Наприклад, для заохочення використання Legal Tech, державні технологічні фонди Сингапуру покривають юридичним компаніям до 70 % витрат на розбудову технологій.

В Україні, на жаль, розвиток Legal Tech багато в чому був зумовлений власними фінансовими інвестиціями, використанням зарубіжних стартап-інкубаторів тощо. Лише за останні 2 – 3 роки почали з’являтися можливості для пошуку фінансування Legal Tech-стартапів на українських теренах. Наприклад, українська ІТ-компанія ЛІГА:ЗАКОН оголосила спеціальну премію для Legal Tech-стартапів в рамках проведення щорічного Всеукраїнського юридичного рейтингу LIGA ZAKON AWARDS 2020 [13]. Але порівняно з іншими країнами, український уряд є достатньо стриманим у підтримці Legal Tech-ініціатив. До прикладу, у Великобританії Міністерство юстиції виділило £2 млн. державного фінансування стартапу Tech Nation з метою підтримки цифрової трансформації юридичного сектора, створення клімату для розвитку та використання юридичних технологій у Великій Британії [14].

З іншого боку, маємо спротив Legal Tech з боку юридичної спільноти. В Україні ця тенденція не надто виражена. Наприклад, цілком обґрунтованими є міркування безпеки у контексті застосування Legal Tech. Дослідники зазначають, що уразливість програмного забезпечення може спровокувати такі загрози як втрата даних та маніпулювання, порушення в обслуговуванні [15, с. 250]. На нашу думку, саме аспекти безпеки і відповідно конфіденційності даних є головним викликом для Legal Tech. Втім, позиція критики і спротиву запровадженню таких технологій не є ефективною або доцільною, адже реальним виходом із ситуації є пропозиція як подолати вразливості та вдосконалити Legal Tech з точки зору різних міркувань.

Особливо яскравим прикладом спротиву є позиція юридичної спільноти Онтаріо (LSO) про запуск додаткового регулювання для сервісів та продуктів у сфері юридичних технологій. LSO запропонувала компаніям та стартапам додатково подавати заявки до Спільноти, і лише після їх схвалення мати можливість пропонувати свої юридичні послуги на ринку [16]. Кріс Бенті, випускник Кембриджу, політик, а також співзасновник

Legal Innovation Zone (першого в Канаді інкубатора юридичних стартапів) заявив, що таке рішення завадить креативності та інноваціям у юридичній сфері, уповільнить прогрес у задоволенні доступу до правосуддя [17].

Але в цілому, занепад Legal Tech-ініціатив зумовлений більш природними причинами, характерними для бізнесу та стартапів, зокрема. До прикладу, Legal Tech-стартап Anū, який за допомогою ШІ шукав юристів для стартапів, зіштовхнувся із юридичними проблемами [18]. Стартап був закритий через рік через дві основні причини: відсутність клієнтів та невдалі спроби розробити правильну бізнес-модель.

Оскільки Legal Tech є достатньо новим напрямком як технологій, так і бізнесу, то не дивно, що на шляху його успіху є багато особливих факторів і перепон. Наприклад, важко знайти масштабний, але дешевий спосіб залучення клієнтів; достатньо складно побудувати якісну бізнес-модель; немає гарантії, що після першої консультації для клієнта буде створена постійна пропозиція; різні юридичні ринки мають свої специфічні потреби, які можуть бути достатньо унікальними; вартість послуг інноваційних рішень може бути зовеликою для клієнта, а інакше – збитковою для Legal Tech-компанії.

Для широкого впровадження необхідно, щоб Legal Tech-освіта була доступна для всіх. Зараз і Сінгапур, і США пропонують студентам програми, де поєднуються юридичні та технічні навички. Для практикуючих юристів з американської системи можна запозичити обов'язок володіння Legal Tech-компетенціями (такий обов'язок існує в 39 штатах). Якщо Legal Tech буде поширюватися як технологія, що презентує можливість допомоги звичайним людям, але швидше та дешевше ніж зазвичай – суспільство розумітиме пряму користь. Вважаємо, що для кожної категорії людей потрібно розкрити цінність Legal Tech, і тоді технологічно і культурно готова країна зможе перевершити ті країни, з яких запозичуються інноваційні підходи зараз.

Висновки.

Процес цифровізації розпочався невинно в усіх сферах, у тому числі й у праві. Найближчим часом слід очікувати, що адвокати та юристи будуть отримувати свої справи в електронному вигляді більше, ніж традиційно, з приходом клієнта в офіс. Нові системи змінять роль юриста таким чином, що він буде вже не активним виконавцем, а контролером кінцевого продукту системи. У довгостроковій перспективі також можна уявити систему електронних суддів, яка вирішує незначні юридичні спори на підставі введених параметрів, без фізичної участі сторін та їх представників.

У роботі було розглянуто напрямки застосування Legal Tech, засновані на NLP – одній з найважливіших нових технологій, а ще одній з найскладніших через різноманітність природних мов, які потрібно аналізувати за допомогою технологій. Для вирішення низки проблем на шляху до впровадження цих технологій, і пришвидшення їх впровадження необхідно:

по-перше, зрозуміти, як працює ШІ та NLP технологія зокрема, та яким чином ці технології можуть бути впроваджені в Legal Tech. Юристи мають розуміти основні компоненти ШІ, має бути впевненість, що набори даних, які обробляються, є об'єктивними;

по-друге, з міркувань кібербезпеки доцільно моніторити загрози, які можуть виникнути разом із використанням Legal Tech. Тому варто проаналізувати, які дані є найбільш вразливими і створити план реагування на кібератаки, аби бути до них готовим наперед.

Використана література

1. Баранов, О.А. (2018). Інтернет речей (IoT): регулювання надання послуг роботами зі штучним інтелектом. *Інформація і право*. № 4(27)/2018. С. 46-70.

2. Schofield, J. (2011, 25 жовтня). John McCarthy obituary. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2011/oct/25/john-mccarthy>
3. Kerpenne, R. (2016, 23 травня). Legal Tech and other smart contracts: what future for legal automation? *Paris Innovation Review*. URL: <http://parisinnovationreview.com/articles-en/what-future-for-legal-automation>
4. Очеретяний В.В. (2018). Перспективи розвитку Legal Tech та їх вплив на професію юриста. Вінниця: ВННІЕ ТНЕУ. С. 233-234.
5. Bues, M.-M. (2018, 28 січня). Legal Tech: Micha-Manuel Bues verkauft Lego für Nerds - *azur*. URL: <https://www.azur-online.de/artikel/legal-tech-micha-manuel-bues-verkauft-lego-fuer-nerds>
6. Jacob, K., Schindler, D., & Strathausen, R. (Ред.). (2017). *LegalTech on the Rise: Technology Changes Legal Work Behaviours, But Does Not Replace Its Profession on Liquid Legal*. Springer International Publishing. URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-45868-7>
7. Discover Legal Technology: CodeX Techindex. (б. д.). *Legaltechlist*. URL: <https://techindex.law.stanford.edu>
8. Zhukovina, K. (2021, 27 вересня). Legal Tech Overview: Best Legal Tech Companies and Trends. Ascendix Tech. URL: <https://ascendixtech.com/legal-tech-overview-best-legal-tech-companies>
9. Legal-Tech-Umfrage: Anwälte begreifen Legal Tech zunehmend als Chance. (2020). *Die Aktiengesellschaft*, 65(5), r60. URL: <https://doi.org/10.9785/ag-2020-650507>
10. The New Legal AI Map. (б. д.). *Artificial Lawyer*. URL: <https://www.artificiallawyer.com/2021/03/08/the-new-legal-ai-map>
11. Legal Market Change Isn't Always Incremental. (б. д.). *Artificial Lawyer*. URL: <https://www.artificiallawyer.com/2021/12/13/legal-market-change-isnt-always-incremental>
12. The Singapore Academy of Law. (2020). 101 Problem Statements: Challengess & Opportunities for the Legal Sector: Future Law Innovation Program. *The Singapore Academy of Law website*. URL: <https://www.sal.org.sg/sites/default/files/SAL-Documents/2020-05/FLIP%20101%20Problem%20Statements.pdf>
13. Рейтинг юридичного ринку 2021 LIGA ZAKON AWARDS. (2020). URL: https://awards.ligazakon.net/?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&utm_ga=2.265956681.716127821.1639998432-1959104956.1636872754
14. Tech Nation to support the growth of UK lawtech (2021). *Tech Nation*. URL: <https://technation.io/news/tech-nation-to-support-the-growth-of-uk-lawtech>
15. Делембовський, М., Шабала, Є., Терентьев, О. (2021). Аналіз методів та шляхів вирішення захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах. *ГРААЛІ НАУКИ*, (1). С. 249-254. doi: 10.36074/grail-of-science.19.02.2021.051.
16. Law Society of Ontario. (2021, 22 квітня). Technology Task Force: Report on Regulatory Sandbox for Innovative Technological Legal Services. *Law Society of Ontario website*. URL: <https://law.societyontario.azureedge.net/media/iso/media/about/convocation/2021/convocation-april-2021-technology-task-force-report.pdf>

~~~~~ * * * ~~~~~